

HỘI KHOA NĂM NAY VẮNG BÓNG THẦY!

“VẬY LÀ THẦY ĐỆ ĐÃ KHÔNG CÒN ĐỂ VỀ DỰ LỄ HỘI 55 NĂM NGÀY TRUYỀN THỐNG CỦA KHOA NỮA RỒI. NGÀY RA TRƯỜNG CÁCH ĐÂY 6 NĂM, ĐÚA NÀO CÙNG HẸN THẦY DỊP KHOA KỶ NIỆM 55 NĂM SẼ VỀ ĐỒNG ĐỦ ĐỂ ĐƯỢC THẤY CHO SÁCH, THẾ NHƯNG...” - CÓ LẼ TẤT CẢ CHÚNG TÔI HÒM NAY, NHỮNG CỤU SINH VIÊN K46, KHOA VĂN HỌC, TRƯỜNG ĐHKHXH&NV, ĐHQGHN ĐỀU CÓ CHUNG MỘT TÂM TRẠNG ẤY KHI VỀ DỰ HỘI KHOA MÀ THẤY VẮNG BÓNG THẦY - GS.VS.NGND PHAN CỰ ĐỆ...

NHỚ THẦY...

Khi chúng tôi ngồi nhớ lại những kỉ niệm này thì thấy đã đi xa trọn 4 năm rồi. Trong hành trình bất tận của tự nhiên, vũ trụ, cuộc đời của một con người thật ngắn ngủi. Nhớ có lần chúng tôi hỏi về những chòm sao, thầy cười: “Các em có tin rằng mỗi ngôi sao mang một số phận riêng, mỗi con người cũng là một vì sao!”. Giờ ngồi hàn huyên bên nhau, cùng ngắm những chòm sao sáng nhất trong đêm lạnh, chúng tôi lại tự hỏi không biết thầy là ngôi sao nào?

Chúng tôi vẫn còn nhớ như in nụ cười đôn hậu, ánh mắt sáng, vầng trán rộng và mái tóc pha sương của thầy để rồi cùng tin rằng những kỉ niệm về thầy sẽ còn tồn tại và hiện hữu mãi mãi... Thấy uyên bác và nghiêm cần đến mức khó tính. Bên

cạnh vai trò là một nhà giáo lão thành, thầy còn là một giáo sư, viện sĩ, một nhà khoa học đầu ngành Văn học mà danh tiếng được cả thế giới biết đến.

Năm 1951, thầy Phan Cự Đệ là một trong vài người tốt nghiệp phổ thông vào loại ưu tú nhưng do nhà nghèo nên không có tiền ra Thanh Hoá học Dự bị Văn khoa. Để có chi phí tiếp tục nuôi ước mơ, thầy đã nhận dạy Toán lớp 7 ở một trường cấp II dân lập của huyện, vừa dạy học, vừa làm gia sư, lương bỏ ra mua sách tự học. Năm 1954, huyện Quỳnh Lưu mất mùa, dân bị đói, học sinh không có tiền nộp học phí, thầy phải ngày bữa cơm, bữa cháo. Nghe tin Thủ đô giải phóng, thầy mừng quá, xin từ giả nhà trường để ra Hà Nội học đại học. Từ Nghệ An ra Hà Nội xe chạy mất 6 ngày, chết máy ở thị xã Phát Diệm đứng

3 ngày. Vào Đại học Văn khoa năm thứ nhất, những đoàn viên thanh niên cứu quốc như thầy phải nhường học bổng cho sinh viên cũ ở nội thành Hà Nội! Thế là lại đi bán sách, lại làm gia sư ở phố Triệu Việt Vương. Đây là lần làm gia sư thứ 13 trong quãng đời vừa làm vừa học của thầy. Rồi cuối cùng thầy vào ở trong ký túc xá. Hàng ngày đi về 6 cây số từ Việt Nam học xá lên 19 Lê Thánh Tông, Thầy rất say mê và tự hào được học với một thế hệ giáo sư nổi tiếng cả nước như: Đặng Thai Mai, Hoài Thanh, Trần Văn Giàu, Đào Duy Anh, Trần Đức Thảo, Cao Xuân Huy... Được giữ lại Trường làm trợ lý cho GS. Hoài Thanh, thầy quyết tâm đi vào con đường phê bình và nghiên cứu văn học. Và thầy đã hoàn thành các chuyên luận khoa học đầu tiên như “Phong trào Thơ mới”, “Tiểu thuyết Việt Nam hiện đại”

trong những hoàn cảnh rất khó khăn...

...NHÀ KHOA HỌC "ĂN CƠM NHÀ VÁC TÙ VÀ QUỐC TẾ"

GS. Phan Cự Đệ thuộc thế hệ những nhà khoa học xã hội đầu tiên của Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội được đào tạo chủ yếu từ trong nước. Đất nước còn nghèo, lại mấy chục năm chiến tranh nên từ năm 1982 về trước, thầy chưa hề ra khỏi biên giới. Các nhà khoa học xã hội phải bám chắc thực tiễn Việt Nam, phải sống còn với vận mệnh dân tộc, điều đó hoàn toàn đúng. Nhưng muốn cập nhật những vấn đề lý luận và phương pháp luận tiên tiến của thế giới thì phải nhanh chóng giải quyết vấn đề dạy và học ngoại ngữ. Năm 1961, thầy Phan Cự Đệ ngày 2 buổi, đạp xe vào Trường Đại học Sư phạm Ngoại ngữ để học xong lớp chuyên tu Nga văn do Tiến sĩ Niculin, nhà Việt Nam học của Liên Xô giảng dạy. Chính nhờ có tiếng Nga mà từ năm 1963, thầy đã tiếp xúc với những công trình lý luận của Liên Xô với những tác giả như Friedlander, Kojinov, Matyleva, Ermilov, Kuzenetsov, Bosarov, Pospelov, Bakhtin, Khrapchenko, Vinogradov... Cuốn "Mác - Ăngghen và những vấn đề văn học" (NXB Văn nghệ Quốc gia, M., 1962) của Friedlander đã giúp cho thầy rất nhiều trong việc nâng cao tầm vóc lý luận của cuốn "Phong trào Thơ mới" (1966). GS. Phan Cự Đệ được đánh giá là chuyên gia hàng đầu về thi pháp các thể loại văn xuôi.

Năm 1982, GS. Phan Cự Đệ là Trưởng đoàn Việt Nam đi dự Hội thảo khoa học quốc tế về Việt Nam học tại Đại học Harvard (Hoa Kỳ). Chính chuyến đi đó và không khí khoáng đạt của thời kì đổi mới từ 1986 đã gợi ý cho thầy đứng ra thành lập Trung tâm Nghiên cứu Văn hóa Quốc tế (RICC) thuộc Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội vào năm 1991. Với tư cách là Giám đốc Trung tâm, thầy giữ cương vị Chủ tịch 10 hội thảo khoa học quốc tế ở trong và ngoài nước. Đó là hội thảo về văn hóa, văn học, sử học, đất nước học các nước Thụy Điển, Đan Mạch, Na Uy, Hà Lan, Rumani, Nhật Bản, Hàn Quốc, Australia... Những cuộc hội thảo khoa học quốc tế này đã thu hút được sự quan tâm của nhiều nhà khoa học trên thế giới, góp phần vào công tác đào tạo và nghiên cứu khoa học của Trường Đại học Tổng hợp Hà Nội trước đây, Trường KHXH&NV,

>> GS.VS.NGND Phan Cự Đệ

ĐHQGHN hôm nay, đồng thời giúp giáo sư và sinh viên các ngành khoa học xã hội mở rộng tầm nhìn ra thế giới. GS. Phan Cự Đệ còn là đại biểu Việt Nam duy nhất tại Hội thảo về văn hóa 3 châu Á, Phi, Mỹ Latinh ở Stockholm (1991), về văn hóa châu Á ở SOAS (London - 1995), ở Đại học Tổng hợp Diliman (Philippines - 1997) và từng là giáo sư thỉnh giảng ở SOAS và Chulalongkorn (Thái Lan).

Từ năm 1995, phối hợp với Thông tấn xã Việt Nam và Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam, GS. Phan Cự Đệ đã tổ chức Câu lạc bộ Giao lưu Kinh tế Văn hóa Quốc tế mà thành viên là các đại sứ, tổng giám đốc các nhà băng và công ty nước ngoài, các bộ trưởng và phó thủ tướng của Việt Nam, các nhà hoạt động văn hóa, ngoại giao, kinh tế nổi tiếng của Việt Nam. Cho đến hôm nay, Câu lạc bộ đã tổ chức được 184 hội thảo về văn hóa, chính trị, kinh tế ngoại giao mà diễn giả là các đại sứ và bộ trưởng. Câu lạc bộ cũng đưa các đại sứ và tổng giám đốc các công ty nước ngoài về 12 tỉnh để bàn chuyện hợp tác đầu tư với các địa phương. Do những hoạt động quốc tế, nhất là thông tin quốc tế trong suốt 15 năm nên năm 2000, GS. Phan Cự Đệ là người châu Á đầu tiên được Viện Hàn lâm Thông tin Quốc tế Liên bang Nga (trực thuộc Liên hợp quốc) bầu làm Viện sĩ chính thức. Trong suốt 15 năm hoạt động đối ngoại, GS.VS Phan Cự Đệ đi theo con đường tự lực cánh sinh, chưa hề xin tài trợ của nhà nước. Thầy được mọi người gọi là "Nhà khoa học ăn cơm nhà vác tù và quốc tế".

Không có cái duyên được cận kề giúp việc cho thầy nên những khoảng thời

gian được nghe thầy giảng hoặc những lần gặp gỡ và được nói chuyện với thầy, chúng tôi rất trân trọng. Cũng chẳng phải vì vị trí xã hội của thầy cao mà bởi chúng tôi cảm nhận được ở con người thầy một nét tính cách chân thực, gần gũi không đơn thuần chỉ là phép xã giao lịch thiệp. Biết chúng tôi mới tốt nghiệp đại học công việc còn bấp bênh, lại đều là người tình xa nên thầy thường hỏi han về những khó khăn khi phải thuê nhà trọ, cả vấn đề thu nhập để trang trải cuộc sống, rồi nhắc nhở tôi về lòng kiên trì, sự quyết tâm để vươn tới những gì mình mong muốn. Thầy khuyên chúng tôi đừng lúc nào chệnh mảng việc học lên cao, càng học nhiều càng tốt, phải biết mình thiếu những kiến thức gì và khi biết rồi thì phải tìm cách mà khoả lấp thiếu hụt ấy. Thầy đã dạy cho chúng tôi nhiều bài học quý về sự cẩn thận và trách nhiệm trong công việc. Chính thông qua những lần thầy trò trực tiếp trao đổi cả về những vấn đề của cuộc sống và khoa học, chúng tôi đã học được không ít điều bổ ích từ thầy trong cách thức thuyết phục người khác để bảo vệ ý kiến của mình đồng thời luôn luôn mở lòng tiếp thu những đóng góp đúng, mang tính xây dựng...

Năm 2007, biết tin thầy mất nhưng vì ở quá xa nên mấy anh em chúng tôi không thể về viếng kịp. Khi quay ra Hà Nội, chúng tôi đã đứng rất lâu trước cửa căn phòng làm việc của thầy ở tầng 9, tòa nhà Thương mại và Công nghiệp Việt Nam trên phố Kim Liên. Căn phòng này, hành lang này, cầu thang này đã không còn được thấy đáng thầy đi lên, đi xuống thăm hỏi mọi người nữa...

Hôm nay, giữa lễ hội kỉ niệm 55 năm ngày truyền thống của Khoa Văn học, trong không khí hân hoan, rạo rục cờ, hoa và những lời hàn huyên, tâm sự của cố nhân lâu ngày gặp mặt, chúng tôi vẫn thấy tâm trạng trống vắng như thiếu thiếu một gì đó... Vậy là hội Khoa năm nay đã vắng bóng thầy...

VĂN TRƯƠNG MINH